

Opis źródła:

Wspomnienia z Polski, autorstwa Nathaniela Wiliama Wraxalla, są relacją i pamiętnikiem z pobytu w Warszawie, Dreźnie, Berlinie i Wiedniu w latach 1777 - 1779, który zawiera opis ówczesnej sytuacji w Rzeczypospolitej - nie tylko społecznej i politycznej, ale również gospodarczej. Niżej prezentowane teksty źródłowe są fragmentami *Wspomnień*, w których autor charakteryzuje króla polskiego, Stanisława Augusta Poniatowskiego, jak również daje szczegółowy opis ówczesnego Krakowa.

Miejsce i data wydania:

Oryginał wydany w 1800 roku w Londynie. W języku polskim wydane w ramach publikacji "Polska Stanisławowska w oczach cudzoziemców" wydanej w Warszawie w 1963 roku.

Tekst źródła (fragment):

O Stanisławie Auguście Poniatowskim:

“Średniego wzrostu, o prawidłowych proporcjach ciała i męskiej sylwetce, twarz szczerą, przyjemną i interesującą, rysy ostre i zdecydowane, szczególnie zaś nos i podbródek. Cerę ma bladą, a włosy o głębokiej, zbliżonej do czerni barwie. Stanisław nie nosi peruki. Powiadają, że w twarzy jego jest jakaś miękkość i rys melancholii.”

O Krakowie końca XVIII wieku:

“Jeszcze dwa lata temu nie było ono zabrukowane. A nie ma chyba nic szkaradniejszego niż bruki, które posiada obecnie, a które nawet nie zasługują na tę nazwę. Na ulicach próżno szukać lampy. Nic się też nie robi, by utrzymać je w czystości, przez co stają się siedliskiem zarazy w lecie, a grzęzawiskiem w zimie. Woda z rynien umieszczonych na każdym domu dosłownie zalewa przechodniów w porze deszczowej.”

Słowniczek pojęć

Nathaniel William Wraxall - brytyjski dyplomata oraz agent handlowy, który w młodości pracował dla Kompanii Wschodnioindyjskiej. Dla swoich mocodawców w Londynie zbierał informacje o stanie gospodarek krajów Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1777 - 1779. Uważał, że nawet rząd turecki bardziej troszczy się o gospodarkę i handel niż rząd polski tamtego okresu. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Nathaniel_William_Wraxall

Stanisław August Poniatowski - ostatni elekcyjny król Polski, władca Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Za jego panowania uchwalono Konstytucję 3 Maja, jak również miały miejsce

rozbiory, które sprawiły, że Polska znalazła się pod zaborami na 123 lata. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_August_Poniatowski

Rzeczpospolita Obojga Narodów - państwo w Europie Środkowo-Wschodniej, powstałe w wyniku połączenia Królestwa Polskiego oraz Wielkiego Księstwa Litewskiego poprzez Unię Lubelską, będącą unią realną w przeciwieństwie do dotychczasowych unii personalnych, które łączyły oba kraje tylko poprzez osobę króla.

Konfederacja barska - zbrojny związek szlachty polskiej zawiązany przeciwko Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu i popierającym go wojskom rosyjskim. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Konfederacja_barska

Konfederacja targowicka - spisek magnacki zawiązany na życzenie oraz pod patronatem cesarzowej Rosji, Katarzyny II. Uważana za symbol zdrady narodowej. Więcej:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Konfederacja_targowicka

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej i średniej (poziom podstawowy):

1. W jaki sposób nazywany jest okres panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego? Czym się charakteryzował? Jaka była ogólna sytuacja w Rzeczypospolitej w tym czasie?
2. Jakie reformy wprowadził Stanisław August Poniatowski? Jaka była reakcja szlachty?
3. Czym była konfederacja barska oraz targowicka? Jakie były ich przyczyny oraz skutki?
4. Co doprowadziło do rozbiorów Rzeczypospolitej? Podaj przyczyny tak wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Które państwa brały udział w rozbiorach?

Pytania do uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jaki obraz króla wyłania się z opisu zawartego w tekście źródłowym? Czy opis był przychylny królowi, czy wręcz przeciwnie?
2. Jakie były warunki życia w Krakowie XVIII wieku? W jaki sposób Wraxall opisuje miasto? Co było dla niego najbardziej szokujące? Wskaż odpowiedni fragment w tekście.
3. Za czasów panowania którego króla stolica została przeniesiona z Krakowa do Warszawy? W którym roku i jakie były tego przyczyny?
4. Kiedy uchwalono w Rzeczypospolitej konstytucję? Jakie miało to znaczenie dla kraju?
5. Jakie były najważniejsze postanowienia, zawarte w konstytucji? W których innych państwach uchwalona została konstytucja w podobnym czasie, jak w Rzeczypospolitej?

6. Jakie znaczenie dla sytuacji w Rzeczypospolitej miał Sejm Czteroletni? Co w jego trakcie uchwalono? Czego dotyczyły obrady i jakie stronnictwa brały w nim udział?

Wskazówki:

Warto wiedzieć, odpowiadając na pytania, że Nathaniel Wraxall wyrobił sobie wysoką pozycję na dworze Stanisława Augusta Poniatowskiego i zyskał przez to jego sympatię oraz zaufanie. Jego opis monarchy mógł być więc mocno subiektywny, oparty na emocjach, nie zaś na stanie faktycznym.

Polska Epoki Stanisławowskiej była krajem toczonym przez mnóstwo problemów tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych, które były rezultatem wieloletnich zaniedbań oraz kontrolowania kraju przez jedną grupę społeczną, która kierowała się w głównej mierze nie interesem państwa, a swoim własnym. W tym kontekście warto przypomnieć sobie dlaczego miały miejsce tak konfederacja barska jak i targowicka. Które państwo mieszało się w politykę wewnętrzną Rzeczypospolitej w tym okresie? Jaki był też stosunek Stanisława Poniatowskiego do Rosji? Czy nastąpiła jakaś zmiana w jego podejściu?

Należy także przypomnieć sobie, jakie, często dramatyczne próby, były podejmowane przez króla, aby zreformować szybko i skutecznie kraj i go uratować. Również sytuacja międzynarodowa i wpływ sąsiadów Polski miał wielkie znaczenie dla sytuacji Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII wieku.

Najważniejsze cezury:

1764 - 1795 - panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego

1768 - 1772 - konfederacja barska

1788 - 1792 - Sejm Czteroletni

3 maja 1791 - uchwalenie Konstytucji 3 maja

1792 - konfederacja targowicka

1795 - Trzeci Rozbiór Polski

Literatura pomocnicza:

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013.

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska

